

Начин за назначение и повишение на съдии и прокурори у нас (1880-1941)*

Достоинството на съдебната власт зависи от достоинства на съдиите и прокурорите. Затова, на първата съдийска служба трябва да бъдат назначени лица достойни, притежаващи всички човешки и съдийски добродетели, а на вакантните погорни съдийски и прокурорски места – ония съдии и прокурори, които, освен че имат изискуемия служебен ценз, са се проявили със своето трудолюбие, способност и знания. Само тогава ще има авторитетно и издигнато качествено правосъдие, което да изпълнява деликатната мисия, която му е предопределена. Налага се, следователно, при всяко назначение и повишение да се прави взискателен подбор на съдиите и прокурорите. Колкото този подбор е по-сполучлив, толкова по-добро и по-правилно правораздаване ще има, толкова и съдебната власт ще бъде по-авторитетна и ще внушава на гражданите почит и доверие. По тия именно съображения, начинът, по който ще се извърши този подбор, или по-право системата за удостоверяване на съдии и прокурори, има съществено значение в устройството на съдебната власт.

Досега у нас са опитани няколко системи за назначение на съдии и прокурори. Така:

1. Първа система

При действието на Закона за устройството на съдилищата от 25.V.1880 г. до 12.I.1899 г. и след измененията от 9.IV.1917 г. на същия закон до 2.I.1926 г. е предоставено изключително на министъра на правосъдието правото да избира и назначава съдии и прокурори на вакантни места измежду лицата, притежаващи служебния ценз за съответните длъжности.

Тази е най-несполучливата система и затова е изоставена и осъдена навсякъде. Независимостта на съдебната власт трябва да се прояви и при удостоверяването на съдиите и прокурорите. Освен това министърът е в абсолютна невъзможност да познава качествата на всички съдии и прокурори и не може да прави оценка на достоинства им, а следствие на това и изборът му ще бъде несполучлив. Това се осъзна и у нас и със Закона за устройството на съдилищата от 12 I.1899 г. тази система се премахна и се замени с тъй наречената система на представленията.

2. Втора система

Със Закона за устройството на съдилищата от 12.I.1899 г. се въвежда друга система: общите събрания на окръжните и апелативните съдилища и на Върховния касационен съд за всяко вакантно съдийско място представляват [предлагат, бел. В.П.] по трима кандидати. От тях министърът назначава един по свой избор. Окръжните съдилища представляват лица за назначаване на длъжности мирови съдии и членове на окръжни съдилища; апелативните съдилища – за подпредседатели и председатели на окръжни съдилища и членове на апелативни съдилища, а Върховният касационен съд – за подпредседатели и председатели на апелативни съдилища и членове на Върховния касационен съд. Председател на Върховния касационен съд и подпредседатели на същия съд, а също и желаещите да се върнат на съдийска служба бивши съдии, уволнени по подаване оставка или болест, се назначават направо от министъра.

* Из **Габровски, М.** Организация на съдебната власт в България. – В: 60 години българско правосъдие (1878-1941). Юбилеен сборник. С., Министерство на правосъдието, 1941, с. 106-110. Авторът е бил председател на отделение във Върховния касационен съд на Царство България. Правописът на текста е осъвременен. Заглавието е на редакцията (бел. В.П.)

Недостатъкът на тази система е, че министърът може да назначава и лица непредставени от общите събрания на съдилищата, а освен това за прокурорите няма представления – те се назначават направо от министъра по свое усмотрение, достатъчно да имат изискуемия служебен ценз.

3. Трета система

С измененията от 5.V.1910 г. на Закона за устройството на съдилищата се прокарва нова система: всяка година се съставят списъци – таблици на удостоените за назначение и повишение съдии и прокурори. Представленията се правят от председателите и прокурорите при съдилищата. Съставените списъци се преглеждат от Висшия съдебен съвет при Министерството на правосъдието (състоящ се от председателя на Върховния касационен съд, главния прокурор, един председател на отделение на същия съд, председателя на Софийския апелативен съд, един висш чиновник при Министерството и един адвокат – юрист, избран от Софийския адвокатски съвет), който съставя обща таблица на удостоените, в която вписва и желаещите да постъпят по съдебното ведомство бивши съдии и прокурори, професори по правните науки и адвокати-юристи, които той удостои.

И тази система има недостатъка, че в таблиците удостоените лица се вписват по азбучен ред на имената им, а не по достойнство; освен това министърът има изборно право кого от всичките вписани да назначи на вакантно място.

4. Четвърта система

На 30.XII.1911 г. се правят някои изменения в дотогавашната система: Направените от председателите и прокурорите на съдилищата представления се изпращат в по-горните съдилища, които, било по обжалване на засегнатите съдии и прокурори, било по своя инициатива, ги ревизират и съставят таблици на удостоените, след което Висшият съдебен съвет при Министерството (в който влизат и съдебните инспектори) съставя окончателна таблица. В тая таблица удостоените съдии и прокурори се вписват по старшинство на прослужените години. При назначение министърът избира един измежду първите трима кандидати.

Тая система е несполучлива, защото удостоените се подреждат по старшинство, а не по степента на проявените от тях качества, способности, практически и теоретически правни познания.

5. Пета система

Тя е въведена със Закона за устройството на съдилищата от 2.I.1926 г., с, който се правят нововъведения: председателите, прокурорите и подпредседателите на окръжните съдилища представляват съдиите и прокурорите от съдебния им район, които заслужават назначение и повишение. Общите събрания на апелативните съдилища, било по обжалване на заинтересованите, било по своя инициатива, ревизират тия представления и съставляват окончателни списъци на удостоените, в които вписват лицата според тяхната способност и техните практически и теоретически правни познания. Въз основа на тия списъци на трите апелативни съдилища Министерството на правосъдието съставя обща таблица, в която кандидатите се вписват по старшинство на изслужените години, като спазва реда по списъка на апелативните съдилища. При назначение Министърът избира един измежду първите трима кандидати.

За другите длъжности – председател на окръжен съд, член или заместник прокурор на апелативен съд и прокурор при Софийския окръжен съд, всеки апелативен съд, в общо събрание на съдиите и прокурорите, за всяко вакантно място избира по един кандидат измежду лицата от района на съда, притежаващи служебния ценз; а за

всяко вакантно място за председател на Софийския окръжен съд, за подпредседател и прокурор на апелативен съд и за член и прокурор на отделение при Върховния касационен съд, общото събрание на съдии и прокурори при Върховния касационен съд избира по трима кандидати. Министърът на правосъдието назначава на вакантното място един от така представените кандидати.

За пръв председател на Върховен касационен съд, председател на отделение и главен прокурор при същия съд и за председател на апелативен съд и главен съдебен инспектор министърът назначава, без всякакво представление, лица, които отговарят на изискуемите от закона условия за тия длъжности.

И тази система се оказва несполучлива, защото: а) една категория съдии и прокурори се удостоверява от съдебна комисия и от общото събрание на по-горния съд, а друга – само от общото събрание на по-горния съд; и б) за първата категория се съставяха таблици за повишение за цялата година, в която удостоените се подреждаха по старшинство, а съдиите и прокурорите от другата категория се представляваха по достойнство за всяко едно вакантно място.

6. Шестата система

Тя е сега действащата. Тя е въведена с Наредбата-закон за устройството на съдилищата, от 12.XI.1934 г. и измененията ѝ от 16.VIII.1935 г. Според тази система всяка година през втората половина на месец септември председателите на областните съдилища, заедно с подпредседателите и прокурорите при тях, представляват онези съдии и прокурори от района на съдилищата им, които удостояват за заместник околийски съдия, околийски съдия, член и заместник прокурор на областен съд; председателите, прокурорите и подпредседателите на апелативните съдилища представляват лица за съдия-следовател, подпредседател и прокурор при областен съд, председател на областен съд, член и заместник прокурор на апелативен съд; първият председател на Върховния касационен съд, заедно с председателите на отделение и главният прокурор представляват лица за подпредседател и прокурор при апелативен съд, член на Върховния касационен съд и прокурор на отделение при същия съд. В съставените списъци се вписват лица, които до 1 януари на следващата година отговарят на служебния ценз за длъжността, за която са представени. Бившите съдии и прокурори, които не адвокатстват, се представляват от онзи съд, във ведомството на който са служили при напускане на службата. Числото на удостоените лица не може да надминава една трета от числото на съдиите и прокурорите от района на съда, който прави представленията. Съставените списъци се изпращат във Върховния касационен съд, който в състав: първи председател, председателите на отделение и главния прокурор, заедно с председателите на апелативните съдилища и съдебните инспектори, било по обжалване от заинтересованите, било по своя инициатива, поправка и попълва тия представления и съставя таблици на удостоените, съобразно техните способности, практическа и теоретическа правна подготовка. Числото на удостоените не може да надминава половината от числото на лицата, предвидени по щата за длъжността, за която се съставя таблицата. Съставят се толкова таблици, колкото длъжности има. Във всяка таблица лицата се подреждат съобразно техните способности и подготовка. Министърът на правосъдието може във всяко време да иска допълнителни представления, когато се изчерпат направените представления. В допълнителните таблици могат да се вписват и кандидати, имащи служебния ценз за съответната длъжност в деня на представленията.

Освен това всяка година се правят от специална комисия представления на съдии и прокурори, които са се проявили с особени достойнства в своята съдийска и прокурорска работа или с научни трудове, но не притежават изискуемия по закона служебен ценз за повишение в по-горна длъжност. Тая комисия се състои от първи

председател на Върховния касационен съд, главния съдебен инспектор, трима председатели на отделение при Върховния касационен съд, избрани от общото събрание на същия съд, двама редовни професори от правния факултет при университета – един по наказателно право и един по гражданско право или търговско право или гражданско съдопроизводство, избрани от факултетния съвет, и един адвокат, член на Висшия адвокатски съвет, избран от същия съвет. Комисията определя и местото на представените от нея лица в общите таблици за назначение на съдии и прокурори.

На всяко вакантно място министърът назначава един от първите трима, представени в таблицата за съответната длъжност. Никой не може да бъде назначен за съдия или прокурор, ако не е вписан в таблицата. Изключение се прави за първи председател и председателите на отделение на Върховния касационен съд, главния прокурор при същия съд, председателите на апелативните съдилища и главния съдебен инспектор, които се назначават: първият председател на Върховния касационен съд по предложение на Министерския съвет въз основа на доклад от министъра на правосъдието, а другите – по предложение на министъра на правосъдието.

Съдиите-следователи и околийските съдии, представени за повишение в по-горна длъжност, могат, ако пожелаят и ако министърът на правосъдието намери, че това ще бъде в полза на службата, да бъдат повишавани на място по чин и заплата: съдиите-следователи – до прокурор, а околийските съдии – до подпредседател на областен съд. Впоследствие те могат да бъдат повишавани в по-горна съдийска и прокурорска длъжност, ако бъдат представени.

Всички съдии и прокурори се назначават с Указ.

Тая система, която е доста сполучлива комбинация на другите системи, запазва при назначение и повишение на съдии и прокурори принципа на представленията, които се правят, не от общите събрания на съдилищата, а от съдебни комисии, в които влизат лица компетентни по своето служебно положение да оценяват качествата и достойнствата на съдиите и прокурорите. Удостояването пък, а също и подреждането в съответната таблица за назначение и повишение, зависи, не от старшинството по служба, а от достойнството на съдията и прокурора – от техните способности, практическа и теоретическа правна подготовка.